

SÚLYPONT: AZ ÉLET

Mire ez a cikk megjelenik, éppen egy fél éve lesz, hogy belső munkatársra vagyok a folyóiratnak, amelyet az olvasó a kezében tart; s ez a fél év elég volt ahhoz, hogy többször találkozzam azzal a véleménnyel, miszerint a Korunk „súlypontos” szerkesztési gyakorlata nem egyértelműen helyes. Be kell vallanom, hogy kezdetben, mikor a Korunk rátért erre a gyakorlatra, magam sem lelkesedtem; egy-két érdektelenebb — számomra érdektelenebb — súlypont némiképp elcsüggesztett, s mint olvasó, visszakívántam a régi tarkaságot. Ha most mégis kiállok lándzsát törni az említett gyakorlat mellett, teszem ezt nem az újonnan alkalmazott munkatárs lojalitásából, hanem meggyőződésből, melyre nem egy fél éve, hanem már régebben tettem szert; abból a meggyőződésből, hogy szükséges és jó egy-egy fontos, időszerű témakört oly elmélyülten, sokoldalúan, közösségi felelősséggel telten és elfogulatlanul tanulmányozni, amit több szerző magától értedően sokkal inkább megvalósíthat, mint egy.

Nem szólva arról, hogy a súlypont sohasem terjed ki az egész laptestre, saját fontos és időszerű témáját sem meríti ki soha egészen; ezt egyrészt nem teheti, de másrészt akarni sem akarja, hiszen úgy nyomasztó adathalmazzá és lehangoló értelmezés-halmazzá válna. Minden műben — márpedig egy „súlypontos” folyóiratszám ugyancsak mű — lennie kell bizonyos nyitvahagyottságnak, hogy legyen mit továbbgondolni rajta, s ez a nyitvahagyottság egyben záloga annak, hogy a mű életre kel; a könyv vagy folyóirat holt papír, szervesetlen nyomdafesték, s csak az olvasó olvasói tevékenysége és a papírra dermedtettt gondolatok továbbgondolása által válik eleven művé, szerzők és olvasók közös művévé.

Fontos és időszerű témakörökről beszéltem a súlypontok kapcsán. Tudom, hogy a fenti jelzők értéke viszonylagos; ami nekem a jelen pillanatban fontosnak és időszerűnek tűnik, nem biztos, hogy autóbuszbeli utastársamra hasonló benyomást tesz (mint ahogy énram sem tett ilyen benyomást a jelzett egy-két, számomra érdektelenebb súlypont, bár lehet, annál rosszabb rám nézve). De amennyire valóban lehetetlen abszolút érvényt tulajdonítani — különösen havonta — a „fontos” és „időszerű” jelzőknek, éppen annyira nagy lelki restség volna nem hinni abban, hogy e jelzők parttalan viszonylagosságát mégis korlátozhatjuk; a cselekvéshez szükséges elemi önbizalom hiánya volna nem hinni abban, hogy bolygónk s rajta hazánk, szocialista társadalmunk és benne nemzetiségünk jelenét élve, megközelítőleg pontosan érezhetjük a „fontos” és „időszerű” jelzők értékét. Megjegyzendő, hogy a szerkesztő nincs teljesen magára hagyva annak az eldöntésében, hogy milyen témaköröket jelenthet ki fontosnak és időszerűnek; magától az élettől, a közösségtől, a lapot vele együtt alkotó olvasóktól kap erre sugalmazást, rendszerint többfelét, mint ahányszor dönthet — és persze elmarasztalást, ha úgy esik, hogy nem dönt kellő judíciummal.

Nem valószínű, hogy a biológia mai főbb kérdéseinek súlypontba állítását valaki is lényegtelennek vagy időszerűtlennek minősíthetné. Lassanként be kell

látunk, hogy ez a forradalmi megújíthatóságát élő tudomány nem a természetrajz-tanárok „magánügye”, hanem közügy a szó legtágabb értelmében. Tárja az élet lóvén, mint élőlények magunk is tárja vagyunk, s legmélyebb önismeretünk, mindennap újra helyrehozandó egészségünk, megmaradhatásunk bolygónk felszínén, egyszóval a sorsunk függ attól, milyen igazságokat tár fel az élet tudománya, s mi hogyan viszonyulunk az ebből következő gyakorlati tennivalókhoz.

Engem mint távolról sem szakembert a biológia területén elsősorban ennek a tudománynak páratlan célirányossága, elkerülhetetlenül magába foglalt, önkéntelen, implikált célirányossága nyűgöz le. Mi ez az „implikált célirányosság”? Mindenekelőtt — a zavarkeltés elkerülése végett — tartozom leszögezni, hogy nem a biológia szak-műszava, hanem az én önkényesen gyártott kifejezésem, s a tudományág hívős, szigorú szakszerűségének védelmezői teljes joggal bejelenthetik egyet nem értésüket a köztudatba való bevitelével. Ők azt állítják, hogy tudományágunknak, mint általában minden más tudománynak, nincs egyéb céliránya, csupán az igazság megismerése; az ebből következő gyakorlati tennivalókat nem-hogy elvégezni, de még csak kitűzni sem a szakma feladata. Ez ugyan figyelemre méltó álláspont, ám kifejtése mit sem változtat azon a tényen, hogy leginkább épp a biológia igazságai birtokában ismerjük fel mindnyájan cselekvésünk szükséges célirányát. Egy atom-modell megalkotása, jöllehet szellemileg talán nem kisebb teljesítmény, mint egy ökológiai helyzetfelmérés, önmagában sohasem olyan célirányos cselekvést sürgető tett, mint az utóbbi; az elektronok pályáin se nem tudunk, se nem akarunk változtatni, ellenben környezetünk állapotától — melyet éppen mi alakítottunk ki, csak-hogy eddig tudatlan hanyagsággal — betevő falatunk függ, belélegzett levegőnk tisztasága, jövőnk és utódaink jövője.

Lehet, hogy a felhozott példa nem elég beszédes és meggyőző (nem arra nézve, hogy a biológia előbbre való volna egyéb tudományoknál, mert ezt senki sem állította, hanem csak arra nézve, hogy szélesebb körben aktivizáló); nem lehet azonban véletlen, hogy ma ország- és világszerte egyre nagyobb közérdeklődés fordul a biológia felé. Ez a közérdeklődés két tényből fakad. Egyik az, hogy a jelen tudománytörténeti pillanatban, a hetvenes években, ez a tudomány harcol a megismerés legmozgalmasabb frontján, s a „terra incognita” roppant területeit hódítja el, melyeket még ezután kell megszállnia a filozófiai értelmezésnek, a technikai hasznosításnak s a hasznosítás mikéntjét értékelő erkölcsiségnek. Másik az, hogy ma, az élet sokféle fenyegetettségének és ugyanakkor sokféle lehetőségének korában egyre inkább az életre vonatkozó tudományos igazságoktól várjuk a fenyegetés elhárítását s a legemberibb lehetőségek kibontakoztatását. Magától értetődő, hogy nem az igazságok, nem a biológia megállapította tények és felfedezte törvények fognak helyettünk cselekedni a mondott „célirányban”, hanem mi cseleksziünk majd ismeretükben; s ezért az, hogy a biológiai igazságoktól várjuk életünk számos problémájának megoldását, korántsem egy újfajta messianisztikus várakozásnak képzelendő. Nem, ez nem várakozás, hanem elvárás, a munka elvárása saját magunktól — az eredményes kutatótevékenységé a tudóstól, a hibátlan és gyors működésé mindazon csatornáktól (elsősorban az oktatástól, másodsorban a könyvkiadástól és a sajtótól), amelyeken át az elmélet lehatol azokra a szintekre, ahol anyagi erővé válik; s az ismeretek alkalmazásának elvárása ezektől a szintektől.

Nálunk ez az elvárás az állam- és pártpolitika rangjára emelkedett; mindnyájan jól ismerjük a dokumentumokat, amelyek ezt példázzák — természetesen nemcsak a biológia, hanem a tudományos-műszaki forradalom minden új eredménye tekintetében. Hogy azonban épp a biológia vonatkozásában konkretizáljuk ezt az elvünket és gyakorlatunkat, idézzük emlékezetünkbe pártunk főtitkárának,

Nicolae Ceaușescu elvtársnak a Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Országos Szövetsége második kongresszusán, ezelőtt két hónappal mondott szavait: „Jól meg kell érteni, hogy a növénytermesztés és az állattenyésztés alapos ismereteket igényel. Lényegében — hogy úgy mondjam — arról van szó, hogy élőlényekkel dolgozunk; minden növénynek és minden állatfajtnak egy bizonyos gondozásra, egy bizonyos táplálékra van szüksége.“ Ezzel kapcsolatosan Nicolae Ceaușescu elvtárs felhívta a figyelmet arra, hogy a mezőgazdasági dolgozóknak rendelkezniük kell a tudományos vívmányok differenciált alkalmazásához szükséges ismeretekkel, és hogy a mezőgazdasági termelés „nagyfokú hozzáértést igényel, s mind fejlettebb tudományos ismereteket — elsősorban a biológia területén“. Pártunk főtítkárnak idézett szavai a legnépesebb s a biológiai ismeretek anyagi erővé és javakká változtatásának legszelebb pászuját jelentő szint a mezőgazdasági dolgozók feladatait fogalmazzák meg; ám szellemüket mélyebben átérezve világos lesz előtűnk általános érvényük, s még inkább kötelességünknek érezzük felkészültségünk, műveltségünk, világszemléletünk kitágítását amaz új horizontok felé, melyeket a modern élettudomány tárt fel.

Súlypontunk tehát a biológia. Ez persze távolról sem, megközelítőleg sem jelenti azt, hogy néhány szerzőnk néhány cikkével — függetlenül azok reális értékeitől — a témakört kimerítettük. Mint a laptest „súlypontos“ részének összeállításával megbízott szerkesztő, azzal is tisztában vagyok, hogy itt közölt biológiai tárgyú cikkeink a szakember számára nem nyújtanak túlságosan sok újat, a laikus hiányzó biológiai műveltségét pedig nem pótolják teljes mértékben — legfennebb felkeltik az érdeklődését az élettudomány iránt, amely vele magával, sejtjei rejtelmes működésével, igénybe vett idegrendszere genetikailag meghatározott teherbírásával, ösztönei honnan-jöttével, napi táplálékával, gyermekei egészségével, szomszédja májrákjával, az ablakából látszó erdővel, bolygója egész élővilágával s emberi faja sorsával foglalkozik.

Fölösleges felelevenítenünk a „két kultúra“ talán már idejétmúlt vitáját; rokonszenvünk régen kikötött annál az álláspontnál, mely szerint elvben egyetlen kultúra van, az emberiség által mindeddig létrehozott művészi, tudományos, bölcséleti s más természetű értékek összessége. Szocialista társadalmunk eszménye is az a sokoldalúan, harmonikusan fejlett személyiségű ember, akit ez az egyetlen, de egyetemes kultúra tart vonzásában. Mint ahogy egy tudományos vagy technikai területen dolgozó szakember — például biológus — részéről a legdurvább öncsonkító barbárság volna valamilyen más természetű érték — például a költészet — lebecsülése vagy ignorálása, „humán“ részről is vészesen öncsonkító az elzárkózás az egyetemes kultúra természetudományos oldala elől; s különösképpen áll ez éppen a biológiai oldalra, mely nemcsak most megindult forradalmi fejlődésénél, de tárgyánál, „életbevágó“ jellegénél fogva is mind nagyobb részt kér egyetemes műveltségünkben.

Egy munkatársunk, az egyik itt közölt cikk szerzője, általunk kért cikkét behozván, azt kérdezte: mondják, fog ez valakit érdekelni? Magamra veszem a felelősséget az olvasók előtt, hogy én válaszoltam, és így válaszoltam: nem tudom elképzelni azt az embert, akit ne érdekeljen, legalábbis „visszamenőleg“ — legalábbis, ha egyszer rászánta magát arra, hogy elolvassa és nyitvahagyottsága nyomán továbbgondolja. Egy szakembernek joga van saját szakja közérdekű voltában kételkedni, minékünk azonban, úgy érzem, nincs jogunk kételkedni abban, hogy az, ami ma a tudományban, különösen az élettudományban történik, közérdekű — a fentebb használt jelzőkkel: időszerű és fontos.

VERESS ZOLTÁN